

Ο δίγλωσσος μαθητής στο ελληνικό δημοτικό σχολείο

Νταλακούρας Γεώργιος, Εκπαιδευτικός Α/βάθμιας Εκπαίδευσης

Summary

Bilingual Students in Greek Primary School

Since the 1980s, there has been a huge influx of immigrants in Greece from Eastern Europe, neighboring countries such as Albania, and Asia. Consequently, the number of bilingual students from these countries, in Greek primary schools also increased. Unfortunately, these students face several problems at school because of bilingualism, problems that arise out of their family environment (parents financial situation, unemployment), social environment (social marginalisation, racism) as well as school environment (stigmatization and learning difficulties). In order to improve the situation, the Ministry of Education could introduce certain measures: The use of new technologies such as computers, qualified and experienced teachers, interactive learning and a hospitable environment in the classroom towards bilingual students, could contribute in them becoming integrated into society. Generally, multicultural education should target on the incorporation of all students in society, especially bilingual ones.

1. Εισαγωγή

Από την αρχαιότητα σε όλα τα έθνη της γης υπήρξαν και υπάρχουν διαφορετικές γλώσσες, κουλτούρες και πολιτισμοί σε επαφή, με αποτέλεσμα ένα μεγάλο κομμάτι ανθρώπων στον πλανήτη μας να ζει σε δίγλωσσο και διπολιτισμικό περιβάλλον.

Από τη δεκαετία του 1980 και μετά η ελληνική κοινωνία αντιμετωπίζει μια νέα πραγματικότητα. Παύει να είναι μια από τις πιο ομοιογενείς φυλετικά, πολιτιστικά και γλωσσικά κοινωνίες, αφού από την εποχή εκείνη και μέχρι σήμερα βρίσκεται μπροστά σε μια διαρκή και με κυμαινόμενες αυξομειώσεις εισροή «ξένων». Οι «ξένοι» αυτοί έχουν πολύ διαφορετικά χαρακτηριστικά μεταξύ τους: είναι οικονομικοί μετανάστες από χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, νεοπρόσφυγες ποντιακής καταγωγής από χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης ή οικονομικοί μετανάστες από τη γειτονική Αλβανία καθώς και πολιτικοί πρόσφυγες από ισλαμικές κυρίως χώρες.

Η είσοδός τους στη χώρα δημιούργησε μια νέα πραγματικότητα ανισότιμης πολυγλωσσίας-πολυπολιτισμικότητας σε ένα έθνος-κράτος ομογενοποιημένο γλωσσικά και πολιτισμικά. Το ζήτημα της ετερότητας είναι σήμερα τόσο επίκαιρο όσο ποτέ.

Η πολυπολιτισμικότητα που χαρακτηρίζει την ελληνική κοινωνία σήμερα, όπως και τις κοινωνίες των άλλων χωρών, υπαγορεύει την ανάγκη υιοθέτησης νέων προσεγγίσεων στην εκπαίδευση, την κοινωνία, τις διακρατικές σχέσεις και τη συνεργασία. Και αυτό γιατί η ελληνική κοινωνία, παρά τον πολυπολιτισμικό της χαρακτήρα, εξακολουθεί ουσιαστικά να λειτουργεί στη λογική της αφομοίωσης.

2. Η διγλωσσία της παιδικής ηλικίας

Ο όρος διγλωσσία αναφέρεται και χαρακτηρίζει τα παιδιά, τα οποία βιώνουν την διαδικασία της κοινωνικοποίησης τους ανάμεσα σε δύο κουλτούρες σε κόσμους με διαφορετικές αξίες, παραστάσεις και στυλ. Η «διγλωσσία» διεθνώς παρουσιάζεται με δυο όρους: α. ο όρος diglossia που πρωτοχρησιμοποιήθηκε από τον Ferguson (1959) για να εκφράσει την ποικιλία που παρουσιάζει μια γλώσσα και β. ο όρος Bilinguality ή Bilingualism, ο οποίος σήμερα είναι ευρέως διαδεδομένος και χρησιμοποιείται για να δηλώσει την ικανότητα χρήσης δυο γλωσσών από το ίδιο παιδί.

Ο Baker (1996) υποστηρίζει ότι ο δίγλωσσος μαθητής είναι σε θέση να μιλά δυο ή περισσότερες γλώσσες αλλά στην πράξη έχει την τάση να χρησιμοποιεί μόνο μία. Ο Baker κάνει μια ουσιαστική διαφοροποίηση μεταξύ των εννοιών χρήση και ικανότητα, παρουσιάζοντας τέσσερις βασικές γλωσσικές ικανότητες τις οποίες έχει ο δίγλωσσος μαθητής κατανόηση, ομιλία, ανάγνωση και γραφή.

Ο μαθητής που χρησιμοποιεί δύο γλώσσες μπορεί να είναι σε θέση να κατανοεί και να διαβάζει τη μία, αλλά να μην είναι σε θέση να μιλήσει και να γράψει ή και το αντίθετο, να είναι σε θέση να κατανοήσει μια γλώσσα αλλά να μην είναι σε θέση να τη μιλήσει.

Νεώτερες έρευνες και κυρίως αυτή της ΟΥΝΕΣΚΟ (1976) που είχε σκοπό να μελετήσει τη δίγλωσση εξέλιξη των παιδιών (ως μαθητές μετανάστες) απέδειξε ότι τα παιδιά που είχαν αποκτήσει τη μητρική τους γλώσσα σε ικανοποιητικό επίπεδο, είχαν την δυνατότητα όχι μόνο να συνεχίσουν να την καλλιεργούν στο νέο περιβάλλον τους, αλλά και να αποκτήσουν με τη βοήθειά της, αρκετές γνώσεις στη δεύτερη γλώσσα.

Συμπέρασμα της έρευνας είναι, ότι θα πρέπει να αναπτυχθεί η μητρική γλώσσα σε τέτοιο βαθμό, έτσι ώστε να μπορέσει αυτή να αποτελέσει τη βάση για την εκμάθηση της δεύτερης γλώσσας. Σε μια τέτοια περίπτωση το παιδί μαθαίνει, πέρα από τη μητρική του γλώσσα, μια δεύτερη γλώσσα. Εδώ πρόκειται για μια αθροιστική διγλωσσία, η οποία επιδρά θετικά στη νοητική εξέλιξη του ατόμου και κατά συνέπεια και στη γλωσσική του εξέλιξη. Η μητρική γλώσσα αποτελεί μια βασική και αναγκαία προϋπόθεση της συνολικής ψυχικής ανάπτυξης του παιδιού, της κοινωνικοποίησής του, της συναισθηματικής, της διανοητικής και κοινωνικής ανάπτυξής του. Το να αρνείται κανείς σήμερα σε ένα παιδί το δικαίωμα να μάθει τη μητρική του γλώσσα είναι το ίδιο με το να μην αποδέχεται την ύπαρξή του, την διαφορετικότητά του, την πολιτιστική του κληρονομιά, την οντότητά του και την ταυτότητά του. Είναι η δημοκρατικά ενδεδυμένη μορφή της καταπίεσης των βασικών δικαιωμάτων της μειονότητας.

3. Προβλήματα δίγλωσσων μαθητών

1) Οικογενειακό περιβάλλον

Η μεταναστευτική οικογένεια αντιμετωπίζει προβλήματα που ασκούν σημαντική επίδραση στην διαμόρφωση της εθνικής ταυτότητας των παιδιών. Τα προβλήματα αυτά έχουν σχέση τόσο με την ταξική καταγωγή των γονιών (που συνήθως ανήκουν στην εργατική τάξη), όσο και με τις διαφορετικές εθνικές, πολιτιστικές και θρησκευτικές αντιλήψεις. Η οικογένεια παίζει τον πιο σημαντικό ρόλο στη δόμηση της προσωπικής και εθνικής ταυτότητας των παιδιών. Οι γονείς προκαλούν συχνά στα παιδιά τους αισθήματα ενοχής, γεγονός που έχει αρνητικές συνέπειες στη διαμόρφωση της προσωπικότητάς τους, γιατί τα παιδιά πληρώνουν τελικά το τίμημα της μετανάστευσης των γονιών τους. Οι ίδιοι οι γονείς βεβαίως από την πλευρά τους βιώνουν αισθήματα γονεϊκής ανεπάρκειας μιας και οι περισσότεροι από αυτούς δεν έχουν καταφέρει να δημιουργήσουν ένα καλύτερο μέλλον για τα παιδιά τους.

Ωστόσο ένας λεπτομερέστερος έλεγχος των στάσεων και αντιλήψεων των αλλοδαπών μαθητών και των οικογενειών τους αποκαλύπτει σημαντικές πτυχές που δεν είναι δυνατόν να αγνοηθούν. Μόνο το 58,5% των μαθητών φανερώνουν πως στόχος των οικογενειών τους είναι η «εναρμόνιση» με την παιδεία και τον πολιτισμό της χώρας υποδοχής. Με απλά λόγια, προσπαθούν να μάθουν καλά την Ελληνική γλώσσα, αφήνουν τα παιδιά τους να συμμετέχουν στις εκδηλώσεις του σχολείου και της ελληνικής κοινωνίας, συμμετέχουν και οι ίδιοι, έχουν επαφές με τους δασκάλους των παιδιών και με τους γείτονές τους. Το 41,5% εμμένει στο «διαχωρισμό» τους και βλέπουν τη λύση-σχολείο σαν τόπο για να «ακουμπήσουν» το παιδί τους προσωρινά και ασκούν ένα είδος ισχυρού κοινωνικού ελέγχου στα μέλη τους. (Ε. Ματή- Ζήση Π. Τ. Π. Ε. Παν. Θεσσαλίας)

II) Κοινωνικό περιβάλλον

Η πίεση του ευρύτερου κοινωνικού περιβάλλοντος να μάθουν τα παιδιά την κυρίαρχη γλώσσα συνήθως συνοδεύεται από πίεση να αφομοιωθούν και να ξεχάσουν τη γλώσσα της εθνοτικής τους ομάδας, πράγμα που συνήθως έρχεται σε αντίθεση με τις επιθυμίες της οικογένειας, η οποία επιθυμεί να διατηρήσει το παιδί την ιδιαίτερη πολιτισμική φυσιογνωμία του. Αυτή η σύγκρουση επιθυμιών μπορεί να οδηγήσει τους μαθητές μετανάστες σε προβλήματα ως προς την ισορροπημένη διαμόρφωση της ταυτότητάς τους καθώς και σε εκπαιδευτική αποτυχία.

Οι μετανάστες μαθητές προκειμένου να ανταποκριθούν στις κοινωνικές απαιτήσεις που η χώρα υποδοχής επιβάλλει, υιοθετούν διάφορες στρατηγικές προσαρμογής και κοινωνικής συμπεριφοράς.

α) Η στρατηγική της απομόνωσης, που σημαίνει απουσία κοινωνικής αλληλεπίδρασης μεταξύ των μελών της μειονότητας και της κυρίαρχης ομάδας και απομόνωση στους κύκλους του στενότερου οικογενειακού και εθνικού περιβάλλοντος. Αν και τα περιβάλλοντα αυτά λειτουργούν συχνά ως προστατευτική ασπίδα κατά των προκαταλήψεων και αυθαίρετων στερεοτυπικών αντιλήψεων της πλειοψηφίας, εντούτοις πολλές φορές με τις παγιωμένες δομές και πρακτικές τους που αυτά ακολουθούν αλλά κυρίως με την ίδια τους την ύπαρξη ως προστατευτικού κλοιού, σηματοδοτούν λειτουργίες υποστηρικτικές της στρατηγικής της απομόνωσης.

β) Μια άλλη στρατηγική, αυτή της αφομοίωσης, δομική και πολιτισμική ως προς τις διαστάσεις της, φανερώνει άκριτη εμπλοκή των μελών της μειονότητας στα κοινωνικά δρώμενα υιοθετώντας παράλληλα πολιτισμικούς κώδικες και πρότυπα κοινωνικής συμπεριφοράς της κυρίαρχης ομάδας. Η διαδικασία αυτή εξαρτάται περισσότερο από την στάση και συμπεριφορά της κυρίαρχης ομάδας παρά από την πρόθεση της μειονότητας και αφορά την πρώτη γενιά μεταναστών που σπανίως αφομοιώνεται, κάτι που δεν συμβαίνει και με τις επόμενες γενιές. Συνεπώς μια ανεπιτυχής και μη ολοκληρωμένη διαδικασία αφομοίωσης σημαίνει για τα εμπλεκόμενα άτομα καταπίεση και χαοτική σύγχυση αναφορικά με την δόμηση της ταυτότητάς τους και δυσλειτουργία των ενδοδιαπροσωπικών σχέσεων του ατόμου.

Με άλλα λόγια τα παιδιά των μεταναστών αυτής της ομάδας αισθάνονται περισσότερο ξένα προς την πολιτισμική τους κληρονομιά κάτι που συνήθως οδηγεί στο να μισούν τον ίδιο τους τον εαυτό. Μια παραπέρα απαίτηση για αφομοίωση προκαλεί δυσαρέσκεια που οδηγεί σε διαδικασίες με μακροχρόνιες νοητικές και συναισθηματικές βλάβες ως συνέπεια.

γ) Η ενσωμάτωση, μια επιπλέον στρατηγική προσαρμογής, σημαίνει πως τα άτομα διατηρούν πτυχές της εθνικής και πολιτισμικής τους καταβολής υιοθετώντας παράλληλα άλλες αντίστοιχες της χώρας υποδοχής. Κάτι τέτοιο ωθεί τα άτομα σε συμπεριφορές διπλής προσωπικότητας, μια προσωπικότητα στο σχολικό και ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον και άλλη μια προσωπικότητα στους κύκλους της οικογένειας και της μειονότητας. Η διαδικασία της ενσωμάτωσης θεωρείται ως μια διαδικασία αμφίπλευρης προσπάθειας τόσο από την πλευρά του ατόμου όσο και από την πλευρά του ευρύτερου κοινωνικού περιβάλλοντος του οποίου η στάση και οι προσδοκίες αποτελούν τον πιο καθοριστικό παράγοντα για την επιτυχή ολοκλήρωση αυτής της στρατηγικής. Ως πλεονέκτημα αυτής της στρατηγικής κρίνεται η δυνατότητα του ατόμου να διατηρεί το πολιτισμικό του κεφάλαιο ενώ ταυτόχρονα απολαμβάνει προνόμια και δυνατότητες που η κυρίαρχη πλειοψηφία προσφέρει στα μέλη της. Αντίθετα η συνειδητοποίηση της μη ολοκληρωτικής ένταξης του ατόμου στις αντίστοιχες ομάδες αναφοράς, προκαλεί στα άτομα αυτά και ειδικά σε μαθητές σχολικής ηλικίας βιώματα κοινωνικού στιγματισμού και κοινωνική περιθωριοποίηση. Η κοινωνική περιθωριοποίηση, ως κοινωνική συμπεριφορά, είναι το φαινόμενο εκείνο κατά το οποίο το άτομο αδυνατεί να προσαρμοσθεί και να ενταχθεί στο κοινωνικό περιβάλλον τόσο της πλειοψηφίας όσο και της μειοψηφίας. Η κοινωνική περιθωριοποίηση επέρχεται όταν η κυρίαρχη ομάδα προσδοκά ότι το άτομο θα

εγκαταλείπει το γλωσσικό και πολιτισμικό του φορτίο υιοθετώντας νέα πρότυπα και μοντέλα συμπεριφοράς ενώ αντίθετα τα μέλη της μειονότητας απαιτούν συστράτευση και συμπόρευση με τα εθνικά και πολιτισμικά πρότυπα.

Σε ότι αφορά τα παιδιά των μεταναστών και την ψυχολογική διάσταση της υιοθέτησης αυτής της στρατηγικής, σημαίνει τραυματική δόμηση της προσωπικής και εθνικής ταυτότητάς τους, καθότι αισθάνονται εθνικά και πολιτισμικά «άστεγα». Οι μετανάστες μαθητές βιώνοντας την κοινωνική αυτή περιθωριοποίηση εντός του σχολικού και κοινωνικού τους περιβάλλοντος οδηγούνται σε σχολική αποτυχία και μέσα από αυτή σε παραβατικότητα.. Η παραβατικότητα των μαθητών αυτών, που διαγράφει αυξητική πορεία τα τελευταία κυρίως χρόνια σύμφωνα με πορίσματα ερευνών, αποτελούν για τον κοινωνικό ιστό προγραμματισμένες ωρολογιακές βόμβες.

III) Σχολικό περιβάλλον

Η κοινωνική συμπεριφορά των παιδιών των μεταναστών επηρεάζεται μεταξύ των άλλων, από τον κοινωνικό στιγματισμό που τα άτομα αυτά υφίστανται ως διαφορετικά. Ο κοινωνικός στιγματισμός, ως ασύμμετρη σχέση, βιώνεται περισσότερο σε συλλογικούς χώρους όπως είναι το σχολείο, καθότι οι μετανάστες μαθητές υφίστανται διακριτικές διακρίσεις όπως υποστηρίζει ο Schwarz : «η διάκριση στο σχολείο σε βάρος των παιδιών των μεταναστών γίνεται συχνά τόσο διακριτικά που μόνο τα παιδιά αντιλαμβάνονται. Αυτά συχνά περιπαίζονται για τα ρούχα τους, τι συνήθειές τους, τον τρόπο έκφρασής τους, ίσως και μόνο για το όνομά τους ή την εμφάνισή τους και στιγματίζονται ως “διαφορετικά”». (Schwarz, 1971).

Ειδικότερα, ο στιγματισμός των μαθητών που προέρχονται από την Αλβανία κυρίως, αλλά και από χώρες της πρώην Σ. Ένωσης και η επικινδυνότητα της δομικής τους θέσης στην ελληνική κοινωνία, εκφράζεται στις καθημερινές σχέσεις των παιδιών με τους συμμαθητές τους. Ρατσιστικές συμπεριφορές αντιμετωπίζουν ωστόσο και αρκετοί μαθητές που προέρχονται από άλλες χώρες.

Το σχολείο ως ένας επιπλέον σημαντικός παράγοντας δευτερογενούς κοινωνικοποίησης, συνδιαμορφώνει όχι μόνο τον τρόπο σκέψης, τις γνώσεις και τις αξίες ενός ανθρώπου αλλά και την προσωπική και – όταν πρόκειται για παιδιά μεταναστών - , ως ένα βαθμό την εθνική ταυτότητα στο σύνολό της. (Κοσσυβάκη, 1998, Westin, 1973). Και αυτό διότι συχνά το σχολείο ως επίσημος κοινωνικός θεσμός αξιολογεί σε συνδυασμό με τις αυξημένες απαιτήσεις του για σχολική επίδοση αλλά και με παγιωμένες στερεοτυπικές αντιλήψεις εκπαιδευτικών και μαθητών, τους μαθητές αυτούς ως μαθητές με μαθησιακές δυσκολίες, και χαμηλά κίνητρα μάθησης. Αποτέλεσμα της αυθαίρετης αυτής αξιολογικής κρίσης είναι οι εν λόγω μαθητές να αποκτούν μειωμένη αυτοαντίληψη, αυτοεκτίμηση και, συχνά, να οδηγούνται σε κοινωνικό αποκλεισμό.

Η εθνική ταυτότητα των παιδιών των μεταναστών συνδιαμορφώνεται συνεπώς στη σκιά αυτών των προκαταλήψεων κάτι που επιβαρύνεται – ως μηχανισμός άμυνας – από φτωχές επικοινωνιακές σχέσεις και αντικοινωνική συμπεριφορά. Τα παιδιά κάτω από αυτό το πλέγμα οδηγούνται συνήθως σε διπολικές συμπεριφορές που ανάλογα ενισχύουν ή απορρίπτουν την εθνική τους ταυτότητα γιατί, κατά την εκτίμησή τους, είναι αυτή που γεννά και ερμηνεύει ταυτόχρονα την παραπάνω συμπεριφορά.

Το ψυχολογικό κλίμα της τάξης για τους μετανάστες μαθητές φορτίζεται επιπλέον αρνητικά διότι η εκπαίδευσή τους λαμβάνει χώρα σε ένα εμπειρικό, διανοητικό και συναισθηματικό περιβάλλον αποστασιοποιημένο από την μητρική γλώσσα και τις πολιτισμικές αξίες που η οικογένεια των παιδιών αυτών κατά κανόνα υιοθετεί. Το σχολείο τέλος με τον ρόλο του ως επιλεκτικού μηχανισμού, πιστοποιεί και επικυρώνει αντίστοιχες κοινωνικές συμπεριφορές επειδή εφοδιάζει τους μαθητές αυτούς με υποδεέστερες κοινωνικές και επαγγελματικές δεξιότητες, γεγονός που τους οδηγεί στην κατώτερη και χαμηλόμισθη εργατική δύναμη της αγοράς εργασίας.

Από την πρόσφατη εμπειρία πάνω σ' αυτό το θέμα, μπορεί να αναφερθεί πως υπάρχουν τρεις κατηγορίες δίγλωσσων μαθητών στη Ελλάδα και αντίστοιχα τρεις κατηγορίες γλωσσικών αναγκών.

- 1η κατηγορία: αυτοί που δε γνωρίζουν καθόλου ελληνικά πριν έρθουν στην Ελλάδα, και είναι οι περισσότεροι.
- 2η κατηγορία: είναι αυτοί που γνωρίζουν λίγα ελληνικά, των οποίων ο αριθμός είναι σχετικά περιορισμένος.
- 3η κατηγορία: είναι αυτοί που γνωρίζουν τόσα ελληνικά, όσα και οι συνομήλικοί τους ελληνόφωνοι μαθητές· αυτή η κατηγορία είναι αριθμητικά η μικρότερη.

Και οι τρεις αυτές κατηγορίες μαθητών έχουν την ανάγκη να μάθουν ελληνικά για να μπορέσουν να παρακολουθήσουν τα μαθήματα του σχολείου, για να επικοινωνήσουν με τους δασκάλους τους, με τους συμμαθητές τους και τους ανθρώπους του ευρύτερου περιβάλλοντός τους, για να μπορέσουν σε τελευταία ανάλυση να κοινωνικοποιηθούν. Για να φτάσουν όμως σε σημείο τέτοιο, ώστε να ικανοποιούν τις ανάγκες τους, δε φτάνει να μάθουν μόνο να διαβάζουν και να γνωρίσουν τη γραμματική της ελληνικής γλώσσας, αλλά πρέπει να καλλιεργήσουν την επικοινωνιακή τους ικανότητα, με άλλα λόγια να φτάσουν να παράγουν και να κατανοούν προφορικό και γραπτό λόγο μέσα σε διαφορετικές επικοινωνιακές συνθήκες

Συνεπώς η αποστολή του σχολείου είναι η διαμόρφωση της προσωπικότητας του ατόμου και η λειτουργία της προσωπογένεσης. (Κοσσυβάκη, 1998). Οι σχέσεις γονιών – σχολείου περιπλέκονται ακόμα περισσότερο γιατί στα παραπάνω προστίθενται και οι γενικότερες αντιλήψεις των γονιών, που συχνά δεν συμβαδίζουν με αυτές του σχολείου, και έχουν να κάνουν με ζητήματα περιεχομένου Αναλυτικών Προγραμμάτων, μεθόδων διδασκαλίας, πρότυπα διαπαιδαγώγησης, κ.λ.π.

4. Δημιουργία κατάλληλου περιβάλλοντος στην τάξη

1. Αποδοχή και αξιοποίηση της μητρικής γλώσσας και της κουλτούρας των αλλόγλωσσων μαθητών .
2. Χρήση διδακτικού υλικού το οποίο να χαρακτηρίζεται από ποικιλία και ευελιξία στη χρήση και να παρουσιάζει ενδιαφέρον για τα παιδιά .
3. Διδασκαλία μέσω δραστηριοτήτων οι οποίες να είναι σαφείς, αυθεντικές και με συγκεκριμένο στόχο .
4. Με δεδομένο ότι ο δίγλωσσος μαθητής φέρει μαζί του ως κεφάλαιο , τη γνώση που έχει δομήσει μέσω της πρώτης γλώσσας , προτείνονται συγκεκριμένα : Η οργάνωση του γλωσσικού μαθήματος σε μικρές ομάδες μικτής εθνικότητας , τα μέλη των οποίων εναλλάσσονται στη διάρκεια της χρονιάς, η χρήση της πρώτης γλώσσας, ο σχολιασμός (προφορικά) και η συγγραφή κειμένων καθώς και η συλλογική διόρθωση των κειμένων. Η δημιουργία ενός τέτοιου μαθησιακού περιβάλλοντος βοηθά τους δίγλωσσους μαθητές να ξεπεράσουν το φράγμα της γλώσσας και να αναπτύξουν όλες τις ικανότητές τους .
5. Η ένταξη των αλλοδαπών μαθητών μέσα στο σχολικό περιβάλλον και κατ' επέκταση στο κοινωνικό περιβάλλον της χώρας υποδοχής θα πρέπει να γίνεται με σωστή προετοιμασία της υπάρχουσας υποδομής αλλά και με έλεγχο (ψυχολογικό, γνωστικό, κοινωνικό) των νέων μελών της κοινωνίας .

5. Ο ρόλος του δασκάλου

Στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση η συγκέντρωση μεγάλου αριθμού αλλοδαπών μαθητών είναι αναμφισβήτητη και ο ρόλος του δασκάλου γίνεται πιο σύνθετος και απαιτητικός . Παρά τη θετική του στάση απέναντι στους αλλοδαπούς μαθητές, η έλλειψη εξειδικευμένης κατάρτισης κάνει τουλάχιστον δύσκολη και αγχώδη την εργασία του. Το εμπόδιο της γλώσσας δημιουργεί τις μεγαλύτερες δυσκολίες τόσο

για το δάσκαλο όσο και για τους μετανάστες μαθητές που δεν καταφέρνουν να ενταχθούν και συχνά ζουν καταστάσεις απογοήτευσης.

Η γλώσσα κατακτάται με την ενεργό συμμετοχή των μαθητών στη γλωσσική δραστηριότητα. Η ενεργός συμμετοχή των μαθητών προϋποθέτει αλλαγές σε παραδοσιακές νοοτροπίες και ιεραρχήσεις σχέσεων μαθητή και διδάσκοντος. Η διδασκαλία σε ομάδες είναι πολύ δημοφιλής, καθώς οι σχολικές τάξεις είναι συνήθως ανομοιογενείς (οικονομικοί μετανάστες, πολιτικοί πρόσφυγες, παλινοστούντες). Οι μαθητές μαθαίνουν ο ένας από τον άλλον, αναπτύσσουν κριτική σκέψη, βελτιώνουν τον προφορικό τους λόγο. Ακόμη προσφέρει ευκαιρίες διατομικής επικοινωνίας, προάγει τη συνεργατική ικανότητα, ασκεί τη δημοκρατική συμπεριφορά, καλλιεργεί τον αλληλοσεβασμό των μαθητών και συμβάλλει στην αποδοχή των μειονοτικών μαθητών.

Εκτός των κατάλληλων γλωσσικών εγχειριδίων, συγχρόνως πρέπει να λειτουργήσει και η αυτενέργεια διδάσκοντος και μαθητή, η χρήση άλλων πηγών, η αξιοποίηση κειμένων και μια ποικιλία τεχνικών, αλλά και η διεπιστημονική προσέγγιση της γλωσσικής διδασκαλίας. Η σχολική ένταξη των μαθητών - μεταναστών, απαιτεί ένα πρόγραμμα επέμβασης, που θα αντιμετωπίζει όλες τις ανάγκες της ζωής, την κοινωνικοποίηση και την εκμάθηση. Το σύγχρονο δημοτικό σχολείο μπορεί να πετύχει την κοινωνική ένταξη εφόσον η μεθοδολογική – διδακτική - πολιτιστική δομή των προγραμμάτων διαπνέεται από τις αρχές της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης.

Οι εκπαιδευτικοί μπορούν και πρέπει να κάνουν την αρχή. Μέσα από μια σειρά προσεγγίσεων, με ανθρωπιά και αγάπη, λαμβάνοντας υπ' όψιν τους βασικούς στόχους της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης να προσπαθήσουν ώστε το σχολείο :

- να μειώσει ή να περιορίσει τις εθνικές εντάσεις όπου υπάρχουν
- να προωθήσει την αρμονική συνύπαρξη όλων των ομάδων
- να εγγυηθεί την ίση και δίκαια αντιμετώπιση όλων και
- να βελτιώσει την επικοινωνία, την δια-πολιτισμικότητα και συμμετοχή όλων των ομάδων στα σχολικά και κοινωνικά δρώμενα .

6. Συμπεράσματα – προτάσεις για τη βελτίωση της εκπαίδευσης των μεταναστών μαθητών στη χώρα μας

Τα προβλήματα που έχει να αντιμετωπίσει το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα αν θέλει να λύσει ικανοποιητικά το θέμα της εκπαίδευσης των μεταναστών μαθητών είναι πολλά. Η εκπαίδευση είναι ένας μόνο από τους θεσμούς που συνεργάζονται και συμμετέχουν στην οργάνωση και την ομαλή λειτουργία μιας κοινωνίας. Η τελευταία μάλιστα, επηρεάζεται από εξωγενείς παράγοντες ανάμεσα στους οποίους είναι και ο οικονομικός. Για το λόγο αυτό, οι δράσεις που θα αναληφθούν πρέπει να μην περιορίζονται μόνο στον εκπαιδευτικό χώρο αλλά να περιλαμβάνονται σε ένα συνολικό πλαίσιο που να αφορά στη γενικότερη μεταναστευτική πολιτική της χώρας.

Τα μέτρα που μπορούν να ληφθούν σε επίπεδο Σχολικής μονάδας είναι :

- Άνοιγμα της σχολικής μονάδας σε δραστηριότητες ενδοσχολικές και εξωσχολικές, οι οποίες είναι πολύτιμες σε πολυπολιτισμικό περιβάλλον.
- Η επέκταση του θεσμού του Ολοήμερου Σχολείου μας παρέχει τη δυνατότητα για ένταξη των αλλοδαπών στην ομάδα των γηγενών μαθητών, μέσα από δραστηριότητες που δε θα τους απομονώνουν ή θα τους περιθωριοποιούν
- Παρά τις κατά καιρούς μεταρρυθμίσεις, τον εκσυγχρονισμό και τη διάθεση εισαγωγής καινοτομιών, η σχολική ζωή δε φαίνεται να αλλάζει θεαματικά. Χρειάζονται ριζικές αλλαγές όσον αφορά τις μεθόδους διδασκαλίας, το επίπεδο οργάνωσης και διάρθρωσης του σχολικού προγράμματος .
- Η δημιουργία μεγάλων σχολικών μονάδων με πολλά τμήματα και εκπαιδευτικούς, αμφισβητείται έντονα, αφού δεν προσφέρουν το κατάλληλο πλαίσιο για την ένταξη των αλλοδαπών μαθητών και δεν ευνοούν τη διαπροσωπική επικοινωνία μεταξύ των μαθητών αλλά και μεταξύ μαθητών και δασκάλων. Προτιμότερη είναι η εγγραφή των αλλοδαπών μαθητών σε

μικρότερα σχολεία (εξαθέσια για παράδειγμα), όπου το κλίμα είναι πιο ευνοϊκό.

- Ο υπερβολικά μεγάλος αριθμός των αλλοδαπών σε μια σχολική μονάδα δημιουργεί προβλήματα στη σχολική εργασία στην τάξη, καθυστερήσεις στην ύλη και το σχολείο «δυσφημίζεται». Λύση θα μπορούσε να προσφέρει η εντατική και αποτελεσματική λειτουργία του θεσμού των Τάξεων Υποδοχής και των Τμημάτων Ένταξης.
- Σχετικά με τις τάξεις Υποδοχής θα πρέπει να προσεχθούν ιδιαίτερα τα παρακάτω σημεία σε συνεργασία με το σχολείο, το Σχολικό Σύμβουλο και τον Προϊστάμενο :
- Ανάθεση λειτουργία σε μόνιμο, έμπειρο προσωπικό, που θα έχει σχετική επιμόρφωση.
- Έγκαιρη εξασφάλιση διδακτικού υλικού.
- Προσπάθεια για μεγαλύτερη παρουσία του μετανάστη - μαθητή στην κανονική τάξη.
- Μεθοδολογική ευελιξία των εκπαιδευτικών και στροφή σε πιο σύγχρονες μεθόδους διδασκαλίας.
- Ενισχυτική διδασκαλία μέσα στην τάξη.
- Συνεργασία όλων όσων εμπλέκονται στην εκπαιδευτική διαδικασία.
- Καθορισμός της τάξης στην οποία πρέπει να εγγραφεί ο αλλοδαπός μαθητής.

Ειδικές προτάσεις και παρατηρήσεις που μπορούν να επιτευχθούν με τη συνδρομή των Περιφερειακών Διευθύνσεων του ΥΠ.Ε.Π.Θ. και την ενεργή συμμετοχή και παρέμβαση των Σχολικών Συμβούλων :

- Οργάνωση σεμιναρίων, ώστε να επανδρωθούν τα τμήματα από κατάλληλα ειδικευμένο διδακτικό προσωπικό.
- Ευαισθητοποίηση και δραστηριοποίηση εκπαιδευτικών για την εκπόνηση ειδικά τροποποιημένου προγράμματος για μετανάστες μαθητές.
- Δημιουργία ολιγάριθμων ομοιογενών, ως προς το επίπεδο γνώσης, τμημάτων ή Τάξεων Υποδοχής για μετανάστες μαθητές.
- Σταδιακή αυτοκατάργηση των τμημάτων και των τάξεων αυτών και οριστική ένταξη των μαθητών στην κανονική τους τάξη.
- Εισαγωγή των νέων τεχνολογιών στο σχολικό πρόγραμμα, ενταγμένων στη διαδικασία μάθησης, αφού οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές μπορούν να βοηθήσουν καθοριστικά στην εξατομίκευση της διδασκαλίας των αλλοδαπών μαθητών.
- Εμπέδωση μιας ξεκάθαρης αντιρατσιστικής στάσης μέσα και έξω από το σχολείο, με τη θεσμική υιοθέτηση αντιρατσιστικού πλαισίου.
- Ενίσχυση του έργου του δασκάλου με την απαραίτητη συμβουλευτική καθοδήγηση, τα κατάλληλα διδακτικά προγράμματα και μεθόδους διδασκαλίας και την δια βίου εκπαίδευση.
- Εφαρμογή προγράμματος συμβουλευτικής γονέων.
- Συγγραφή νέων σχολικών εγχειριδίων στην ύλη των οποίων να «βρίσκεται» και ο αλλοδαπός μαθητής και απάλειψη των αναφορών σε γεγονότα που ευνοούν τις στερεότυπες αντιλήψεις των μαθητών.
- Το άνοιγμα του Σχολείου, στην πολυπολιτισμική κοινωνία είναι πρόταση ουσιαστικής σημασίας για να αναπτύξουν οι μαθητές διαπολιτισμικές ικανότητες και δεξιότητες, στάσεις και αντιλήψεις, που θα συμβάλλουν στην αρμονική συμβίωση όλων των πολιτών και στην πρόοδο της κοινωνίας μας, σε μια όλο και πιο αλληλεξαρτώμενη οικονομική, κοινωνική και πολιτισμική πραγματικότητα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ :

- Baker, C., (1996), Educating for Bilingualism - Key themes and issues
Κελεσιδης Γιώργος Σχ. Σύμβουλος, Πολιτικός Σχεδιασμός και Διγλωσσία
Κοσσυβάκη, Φ., (1998), Κριτική Επικοινωνιακή Διδασκαλία. Αθήνα Gutenberg.
Σκούρτου, Ε., Διγλωσσία και διδασκαλία δεύτερης γλώσσα,. Πάτρα: Ελληνικό
Ανοικτό Πανεπιστήμιο
Αγιακλή, Χ., Χατζηδάκη, Α., Όψεις της Γλωσσικής Ετερογένειας στο Ελληνικό
Σχολείο
Ματή – Ζήση, Ε., Αλλοδαποί , παλιννοστούντες και Έλληνες συμμαθητές στο
Δημοτικό Σχολείο
Τσολερίδου, Α., Προτάσεις για τη βελτίωση της εκπαίδευσης των μεταναστών
μαθητών στη Χώρα μας
Δημητρακάκης, Κ., Σχ. Σύμβουλος Π.Ε., Η διαπολιτισμική Εκπαίδευση στη
σύγχρονη Ελληνική πολυπολιτισμική κοινωνία
Μιχάλης, Η.Ε., Γλωσσική εκπαίδευση αλλοδαπών μαθητών στην τάξη υποδοχής
Γεώργας, Δ., Παπαστυλιανού, Α.,(1993), Επιπολιτισμός Ποντίων και
Βορειοηπειρωτών στην Ελλάδα: Ψυχολογικές διεργασίες προσαρμογής. Αθήνα:
Γενική Γραμματεία Απόδημου Ελληνισμού
Χατζησαββίδης, Σ., Αν. Καθηγητής Α.Π.Θ. Η διδασκαλία της λειτουργικής χρήσης
της γλώσσας σε μη Ελληνόφωνους μαθητές
Γεώργας Δ., Παπαστυλιανού,Α., (1993) Επιπολιτισμός Ποντίων και
Βορειοηπειρωτών στην Ελλάδα : Ψυχολογικές διεργασίες προσαρμογής .
Ντάλα, Μ, (1999) Αλλαγή στάσεων και συμπεριφοράς Ελλήνων μαθητών προς τους
Βορειοηπειρώτες και Ποντίους μετανάστες. Ψυχολογία, 6(2).